

”Mit forhold til det danske sprog er fatalt bestemt“

William Heinesens dansksprogede forfatterskab. Baggrund og konsekvenser

Hanne Flohr Sørensen

Stockholmsgade 21, 1. th., DK 2100 København Ø., Tlf./fax. +45 35 38 79 73

Úrtak

William Heinesen er í serstöðu sum føroyskur rithøvundur, ið skrivur á donskum. Hansara danska skriftmál er komið bæði av uppvøkstrinum í danskmæltum húsi í Havn og av skúlanum, ið hevði danskt sum alment undirvísingarmál fram til 1938. Hóast danska málið hjá Williami Heinesen sostatt er søguliga treytað, varð tað longu tíðliga kjakevni í Føroyum og fekk ávirkan á metingina av ritverki hansara.

Fyri William Heinesen sjálvan var danska málið ein listarligur trupulleiki. Tað hevði við sær vantandi innileika og nákvæmi í lýsingunum í teimum fyrstu prosaverkunum og finnur fyrstani av álvara eina loysn í tí endurskoðaða og umskrivaða handritinum til *De fortælte Spillemand*, sum upprunaliga varð sent Gyldendal í 1945. Tí í útgivnu skaldsøguni frá 1950 hevur William Heinesen skapað stóðir undir sínum serstaka skaldskaparlagi, ið er eyðkent av tí margraddaða, sum júst er íkomið av danskmæltu uppvøkstrinum í Føroyum í eini broytingartíð millum eitt miðaldarligt bóndasamfelag og eina nútíðar fiskivinnutjóð.

Abstract

As a Faroese author writing in Danish, William Heinesen holds an exceptional position in Faroese literature. This linguistic peculiarity results from his growing up in a Danish-speaking family in Tórshavn, and from the fact that until 1938 Danish was the official language of instruction in Faroese schools. William Heinesen's Danish written language is then in a sense determined by historical circumstances, but it soon became the subject of discussion in the Faroes, and it had a bearing on the appraisal of his works.

For William Heinesen himself, his Danish literary language made for artistic difficulties. Descriptions in his early fiction are void of intimacy and intensity, a defect which was not completely remedied until in the revised version of *De fortælte Spillemand*, which had initially been sent to Gyldendal in 1945. In this novel, published in 1950, William Heinesen created, as it were, his own specific poetics, characterized by an artistic, linguistic conflation that arises out of his Danish upbringing in the Faroes in times of Faroese transition from a medieval farming community into a modern fishing nation.

Det sjette sprog i Norden

»Det er ikke og vil aldrig kunne blive en danskfjendtlig Handling at gøre den danske Offentlighed opmærksom paa en Sag, som angaar dette Riges mest elementære nationale Principper«, skriver Jørgen-Frantz Jacobsen i en af sine kronikker i *Politiken*. Og, fortsætter han:

»Ikke blot som Færing, men ogsaa – og ikke mindst – som Dansker tillader jeg mig disse Ord. Jeg er stolt af at være af delvis dansk Slægt, og jeg vedgaar gerne min store Gæld til dansk Kultur, dansk Fornuft og dansk Menneskelighed. Netop fordi jeg saa inderligt er knyttet til Danmark ligger det mig paa

Fra venstre ses J. H. O. Djurhuus, Jørgen-Frantz Jacobsen, William Heinesen og Hans Andrias Djurhuus. Billedet er sandsynligvis fra 1924.

Hjerte, at dette frie Land, Grundtvigs Land, Folkelighedens Land frem for alle andre, i sit Forhold til det lille færøske Folk handler i Overensstemmelse med sine Idealer og bedste Traditioner. Undervisningsministeren selv har vist sig som en Mand med udpræget Sans for det folkelige og ved sikkert bedre end jeg, hvad der i Danmark er sagt om *det levende Ord*. Men for færøske Skolebørn er det først og fremmest *Færøsk*, der er det levende Ord, og det vil aldrig kunne blive en udansk Gerning at lade en Sprogparagraf falde, som ikke efterleves, og som 2/3 af alle Færinger ønsker at blive af med«.

Jørgen-Frantz Jacobsens kronik blev bragt i *Politiken* den 10. december 1937 og anledningen for ham til at tage til orde var, at Hitt Føroyska Studentafelagið i København i oktober måned havde opfordret undervisningsminister Jørgen Jørgensen til at ophæve § 7's påbud i *Anordning angaaende forskellige Forhold vedrørende Folkeskolen i Bygderne paa Færøerne* af 16. januar 1912 om dansk som undervisningssprog i den færøske skole (Lovtidende 1913: 19).

Denne opfordring fra den færøske studenterforening til den danske undervisningsminister bifalder Jørgen-Frantz Jacobsen fuldt ud, for ikke blot finder han det

upædagogisk og udemokratisk, at færøske skolebørn skal undervises på dansk, han påpeger også, at påbudet i § 7 i praksis ikke bliver overholdt.

Med kronikken *Det sjette Sprog i Norden* afsluttede Jørgen-Frantz Jacobsen sin journalistiske karriere i *Politiken*, på samme måde som han tolv år tidligere havde påbegyndt den med dobbeltkronikken *Danskheden paa Færøerne* (26.-27.8.1925), nemlig med en varm fortale for sproglig og kulturel selvstændighed på Færøerne. Personlig nåede han imidlertid ikke at opleve loven om ligestilling mellem færøsk og dansk i den færøske skole udformet og sat i kraft inden sin død den 24. marts 1938, men i *Anordning om Ændring i Anordning af 16. Januar 1912 angaaende forskellige Forhold vedrørende Folkeskolen i Bygderne paa Færøerne* af 12. December 1938 blev der i en nyformuleret § 7 lagt vægt på »Ved Undervisningen i Færøsk og Dansk [...] at Børnene opnaar Færdighed i Brugen af de to Sprog saavel i Læsning som Tale og Skrift« (Lovtidende, 1939: 1431).

Færøsk – dialekt eller sprog

Den færøsk-danske sprogstrid, som Jørgen-Frantz Jacobsen i 1920'erne og 30'erne var dybt engageret i, har en lang forhistorie og udspringer på sæt og vis af Roskilde stænderforsamlings behandling i 1844 af *Udkast til provisorisk Reglement for Almueskolevæsenet paa Færøerne*. Færøsk var på det tidspunkt forlængst ophørt med at eksistere som skriftsprog, og også talesproget var trængt, fremgår det af Jens Chr. Svabos *Indberetninger fra en Reise i Færøe 1781 og 1782*. Han havde fundet sproget i

en så ringe forfatning ikke mindst i Tórshavnområdet, hvor den danske administration lå, at der efter hans mening kun resterede to muligheder for en forbedring af sproget:

»enten 1) at bringe det til sin første Reenhed; bringe de ll gamle manglende nordiske Ord tilbage; udrydde de nye og fordervede, give Sproget, om ikke en nye udtale, saa dog altid en nye *Orthographie*; Men hvor mange Rejser maatte ikke, i denne Henseende, gjøres igjennem de islandske *Membraner*, hvorfra denne Forbedring ene kunde hentes? Og end da vilde dette Øjemeed finde de største, ja fast uovervindelige Hindringer. Langt fornuftigere forekommer det mig, 2) om man her vilde stræbe at befordre det danske Sprogs Indførsel i den Reenhed, som det i sildigere Tider har erholdt, og for Eftertiden endvidre vil erholde« (Svabo, 1959: 266).

Med *Udkast til provisorisk Reglement for Almueskolevæsenet paa Færøerne*, som blev behandlet i stænderforsamlingen i Roskilde i 1844, tilsigtedes et regelmæssigt og tvungent skolevæsen på Færøerne. Samtidig blev dansk påbudt som undervisningssprog, for som det er formuleret i reglementets § 20, »Læreren bør stræbe efter at bringe Børnene til grundigt at forstaa og tale det danske Sprog, men dog ved Underviisningen tillige afbenytte det færøiske, forsaavidt det ansees fornødent til Udvikling af Børnenes Begreber, eller til at sætte dem istand til, fuldkommen at fatte, hvad der foredrages dem« (Tidende 1844/119: 1898-99).

Under behandlingen af det provisoriske

reglement mødte påbudet om dansk som hoved- og færøsk udelukkende som hjælpe-sprog ingen protester, for selv provst Plesner, der er blevet betegnet som færingernes talsmand, medgav, at det færøske sprog »kun er en fordærvet Dialect af Dansk og Islandsk, og at det ikke fra Sprogets egen Side er synderligt værd at holde paa« – dog med tilføjelsen, »Imidlertid har det dog høit Værd for selve Færingerne, og de nære stor Kjærlighed til det« (Tidende 1844/201: 3201).

Helt uimodsagt fik stænderforsamlings underkendelse af færøsk som selvstændigt sprog dog ikke lov at stå. Under mærket »En Færing« indrykkede V. U. Hammershaimb den 19. december 1844 en artikel i *Kjøbenhavnsposten* om *Det færøiske Sprog*, og i den kritiserede han skarpt deltagernes uvidendehed om »det færøiske Sprogs Tilstand og Forhold til det Danske«. Selvom nemlig dansk »i omt. 300 Aar [har] været paatrængt Færingerne baade som Kirke- og Retssprog, saa at enhver Færing [...] i al denne Tid [har] været forpligtet til at kunne udtrykke sig paa Dansk« og med den konsekvens, at færøsk har »optaget mange danske, eller maaskee rettere tysk-danske Ord i sig«, så havde det færøske sprog dog alligevel kunnet bevare sin oldnordiske karakter, påpegede han med reference til bl.a. det omfattende antal af mundtligt overleverede kæmpeviser og folkesange på Færøerne.

V. U. Hammershaimb kom ikke til at stå alene med sin kritik. Også Svend Grundtvig kritiserede skarpt stænderforsamlings behandling af det provisoriske reglement, og ved i skriftet *Dansken paa Fær-*

øerne at sidestille færøsk med det dengang truede danske sprog i Slesvig afslørede han hulheden i argumentationen. Men lige meget hjalp det, det provisoriske reglement af 28. maj 1845 trådte i kraft med virkning fra 1846. To år efter lovens ikrafttræden bad skolemyndighederne imidlertid om at få den ophævet, for den fungerede ikke efter hensigten, men denne anmodning blev først efterkommet i 1854, da Færøernes befolkning udenfor Tórshavn indrømmedes »Frihed til selv at ordne og indrette deres Underviisningsvæsen«, idet det »dog strengt [skulle] paasees, at ethvert Barn over 7 Aar erholder tilstrækkelig Færdighed i Læsning samt fornøden Religionskundskab« (Departementstidende 1854: 208).

Det moderne færøske skriftsprog

Selvom det ikke umiddelbart lykkedes for V. U. Hammershaimb og Svend Grundtvig at skabe forståelse for deres synspunkter, fik deres offentlige forsvar af færøsk som et selvstændigt sprog på længere sigt stor betydning. På næsten samme tidspunkt var de nemlig begge medunderskrivere på en *Indbydelse* til stiftelse af et færøsk selskab. Indbydelsen blev offentliggjort i *Dannevirke* den 23. april 1845, og målsætningen med dette selskab var:

- »1) at samle og udgive de i det færøiske Sprog opbevarede poetiske og sproglige Mindesmærker og derved tilvejebringe en Literatur, til hvilken Færingerne selv kunne knytte sig, og af hvilken Omverdenen kan lære, hvorledes den fremtidig har at betragte det færøiske Sprog;
- 2) at virke for Udbredelsen af færøsk og

islandsk Læsning paa Færøerne, ved at fremkalde eller understøtte Laanebibliotheker blandt Almuen;

- 3) ved Tale og Skrivt at virke til ogsaa udenfor Færøerne at udbrede Interesse for og Kjendskab til Folket og Sproget, deres Fortid og Nutid«.

Ideen blev imidlertid aldrig realiseret, for professor N. M. Petersen gjorde i sit svar i *Fædrelandet* den 13. maj 1845 på indbydelsen opmærksom på det problem, der var forbundet med at opfylde selskabets første formål, så længe der ikke eksisterede et egentligt færøsk skriftsprog. Den fonetisk baserede ortografi, som Jens Chr. Svabo havde brugt under sine kvadindsamlinger og udarbejdelse af en færøsk-dansk-latinsk ordbog i sidste halvdel af 18. århundrede, og som fulgte »Qvintilians simple og naturlige Regel: *at skrive som man udtaler*« (Svabo, 1970: II, XVI), anså N. M. Petersen nemlig for »et aabenbart Misgreb«, for resultatet var, at det, der hidtil var blevet skrevet på færøsk, blot var en skriftlig gengivelse af en given dialektudtale.

N. M. Petersen anfægtede med andre ord ikke eksistensen af et færøsk sprog, men, rådede han indbyderne til stiftelsen af et færøsk selskab:

»Dersom man da har til Hensigt at give Færingerne deres egne sproglige Mindesmærker i en skriftlig Form, og at gjøre dem tilgængelige for andre, hvilket er et ikke blot rosværdigt, men for den nordiske Sprogvidenskab ikke uvigtigt Foretagende, saa er det, som man, saavidt jeg skjønner, først og fornemmelig maa attraa, dette: at faae den

færøske Dialekt ført tilbage til sin Rod, det Gammelnorske (hvilket vel har megen Lighed med, men ikke er aldeles det samme som det Islandske); at erholde en simpel, især med den islandske overensstemmende Skrivemaade, ved hvilken Hovedlydene bestemt og nøiagtig, men kun i deres ædleste Form, kan udtrykkes; og at erholde en kort Sproglære, som oplyser, i hvilke Henseender det færøske Tungemaal afviger fra dets nærmeste Slægtninge, samt en Fortegnelse paa Ord, som andensteds ere forsvundne, men endnu ere bevarede paa Færøerne. Førend dette er skeet, vil enhver Udgivelse af Skrifter paa Færøsk blive en mislig, vaklende, mere forstyrrende end heldbringende Gjerning«.

En afklaring på spørgsmålet om, hvorvidt et moderne færøsk skriftsprog skulle gøre brug af Jens Chr. Svabos fonetiske retskrivningsprincip eller N. M. Petersens foreslåede etymologiske blev hurtigt nødvendig, for samme år fik Det Kongelige Nordiske Oldskrift-Selskab fra Færøerne tilsendt nogle trylleformularer, der var optegnet af amtmand Christian Pløyen med Jens Chr. Svabos retskrivning. Disse trylleformularer skulle publiceres allerede året efter, men spørgsmålet blev nu, i hvilken udformning de skulle trykkes.

Forløbet blev, at formularerne blev forelagt Jón Sigurðsson, der var en af medunderskriverne på indbydelsen til stiftelsen af det færøske selskab, for at han kunne foretage »enslags »islandificering« af sproget i Pløyens manuskript«, dette forslag blev dernæst sendt til udtalelse hos N. M. Petersen, hvorefter V. U. Hammershaimb

på baggrund af dels denne tekst med bemærkninger dels »Pløyens »svaboske« manuskript« fik til opgave at udarbejde en ortografi, der kunne godkendes af den færøske sagkundskab (Matras, 1951: 22-23). Resultatet, som blev publiceret i *Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie* for året 1846, er således den første prøve på den retskrivning, der nu kendes som den hammershaimske og med få ændringer er i brug på Færøerne også i dag.

Til en officiel anerkendelse af retten til at bruge dette færøske sprog var der imidlertid lang vej endnu, skulle det vise sig.

Færøsk eller dansk

I 1845 forudså Svend Grundtvig, at »den nationale Sands vaagner til Bevidsthed« hos færingerne, og det blev også en realitet (Grundtvig, 1845/1978: 77). Blandt studenter, bosat i København opstod der i 1870'erne en færøsk digtning, og i 1881 stiftede de foreningen Føroyingafelag, der havde til formål at fremme færøsk kultur blandt landsmænd bosiddende i Danmark.

Også på Færøerne skete der noget. Den 26. december 1888 afholdtes det såkaldte julemøde, hvor det bl.a. blev besluttet at danne en forening, som efter årsskiftet fik navnet Føringafelag, og hvis to hovedformål var »at fáa Føringa málið til æru« og »at fáa Føringar til at halda saman og ganga fram í öllum lutum, at teir mugu verða sjálvbjargnir« [»at få det færøske sprog til ære« og »at få færingere til at stå sammen og gå frem i alle forhold, så de kan blive i stand til at klare sig selv«] (Dimmalætting, 1889: 2.2.)

I Føringafelag førtes en livlig debat om

færøsk sprog, og ved århundredskiftet var de fleste færingere enige om målet: at færøsk skulle ind i skolen. Derimod var der en vis uenighed om, hvor hurtigt og under hvilke former, og denne divergens blev stærkt medvirkende til partidannelsen på Færøerne, hvorved også sprogsagen blev partipolitisk. Årsagen var, at mens Føringafelag var blevet dannet på baggrund af en national bevægelse, der lagde hovedvægten på at bevare færøsk sprog og kultur, hvad der kunne samle alle interesserede færingere, fik foreningen op gennem 1890'erne en politisk drejning, først og fremmest pga. Jóannes Patursson, der syntes, at den førte en for moderat politik.

I 1901 blev Jóannes Patursson valgt ind i Folketinget for partiet Venstre, og han blev genvalgt i 1903. Samme år udkom hans bog om *Færøsk Politik*, hvori han slog til lyd for, at Lagtinget fik større indflydelse på interne færøske forhold. Dette forslag til en nyordning af forholdet mellem Færøerne og Danmark vandt i Danmark gehør hos bl.a. justitsminister Alberti, men på Færøerne var reaktionen negativ, og det resulterede i et sviende nederlag til Jóannes Patursson ved det efterfølgende folke- og lagtingsvalg i 1906.

Direkte foranlediget af Jóannes Paturssons tanker om et færøsk hjemmestyre, der kom til at tegne det endnu ikke formelt dannede, men allerede politisk aktive Selvstyreparti, startede samme år modstanderne af hans forslag Sambandspartiet med det erklærede formål at bevare og styrke Færøernes status som dansk amt. I Folketinget langede derfor lige fra starten Jóannes Paturssons afløser Oliver Effersøe hårdt ud

efter, hvad han betegnede som »Tilbagegangspartiet, som vil have indført Oldtidens forældede separatistiske Ordning«, selvom »Vi Færinger føle os fuldstændig som Danske«. Af samme grund advarede han kraftigt imod den nationale snak om »vort eget Sprog«, for »Færingerne ere for faa til at være selvstændige og have deres eget Kultursprog«, argumenterede han (Rigsdagstidende. 1906-07: 945-46).

Dette synspunkt affødte senere Sambandspartiets forslag om, at dansk, tilsvarende i det dansk-dikterede 1845-reglement, skulle være hoved- og færøsk udelukkende hjælpesprog og udmøntedes i netop den § 7 i *Anordning angaaende forskellige Forhold vedrørende Folkeskolen i Bygderne paa Færøerne* af 16. januar 1912 (Lovtidende. 1913: 19), som Jørgen-Frantz Jacobsen i december 1937 kraftigt kritiserede i *Politikens* kronik om *Det sjette Sprog i Norden*.

Striden om undervisningssproget var, som også Jørgen-Frantz Jacobsen skriver i sin kronik, således i begyndelsen et indre færøsk anliggende, for den danske administrations vedtagelse af sprogparagraffen blev truffet i fuld forståelse med Sambandspartiet, og ansvaret for opretholdelsen af § 7 påhvilede derfor i første række dette parti. Ved valget i 1928 mistede Sambandspartiet imidlertid sit flertal, men en indstilling til den danske regering fra det nye selvstyre- og socialdemokratiske flertal om at ændre ordlyden i § 7 blev ikke fulgt, og på den baggrund konkluderer Jørgen-Frantz Jacobsen, at »Hvad der hidtil havde været en Strid mellem Færinger indbyrdes var nu paa Vej til at blive en Modsætning

mellem Færinger og det danske Styre«. En fornyet indstilling i 1936 fra Lagtinget blev i oktober 1937 ligeledes besvaret negativt af den danske undervisningsminister, og først med 1938-anordningens ikrafttræden blev færøsk ligestillet med dansk i den færøske skole (Lovtidende. 1939: 1431).

William Heinesen – dansksproget færøsk forfatter

William Heinesen blev født i Tórshavn den 15. januar 1900, og han skrev livet igennem på dansk. I omtaler af hans forfatterskab forbindes denne dansksprogethed hyppigt med hans familiemæssige baggrund, men som det er fremgået, skyldes hans danske sprog ikke blot, at han voksede op i et dansktalende hjem, og at det tórshavnske borgerskab, som hans familie var del af, talte dansk, for også undervisningssproget var dansk under hans skolegang.

Selvom William Heinesens dansksprogethed således er historisk betinget, har det ikke været uden problemer for ham at være danskskrivende forfatter på Færøerne.

»På grund af sit danske skriftsprog har han altid stået i en særlig niche og er aldrig blevet folkelig ejendom, kulturelt fælleseje, sådan som f.ex. Heðin Brú og Christian Matras for ikke at tale om digterbrødrene Hans Andreas og Janus Djurhuus. William er blevet betragtet mere som en dansk digter, der bor på Færøerne, og lige indtil de sidste år, hvor hans hovedværker er oversat til færøsk, har hans læsere været det danske publikum, ikke det færøske« (29.12.1985),

skriver f.eks. den færøske forfatter og arki-

TIL LESARAR MÍNAR Í FØROYUM

HENDA SKALDSØGA, ið er um tíðina undir seinasta heimsbardaga, fer ikki fram í Havn, hóast í einum føroyskum býi; heldur ikki norðuri í Klakksvík ella suðuri í Vági ella Trongisvági, í Fuglafríði ella í Vestmanna. Leikpallurin er so statt ikki til í roynd og veru, men gjørdur. Um tú flytur Havnina og Klakksvíkina suður til Suðuroyar og har ger ein fjørð, ið er skapaður nakað eins og Skálafjørður, so hevur tú leikpallin.

Á sama hátt við teimum, ið leika — sum vera man: tú vilt ikki kunna peika á nakran og siga, at tað er hann og hann, tí hóast fyrimyndir eru nýttar, eru tey leikandi hvør sær samansett eftir fleiri fyrimyndum.

Yvirhøvur havi eg ikki sæð tað sum mína skyldu fyrst og fremst at tekna eina beinrakna mynd av føroyingum og føroyskum viðurskiftum, men — eftir førimumi — at lýsa menniskjur, «týpur», ið eru at hitta í einumhvørjum nútíðar samfelagi.

Rithøvundurin.

I de eksemplarer af »Den sorte Gryde«, der blev solgt på Færøerne, var der indklæbet en færøsksproget meddelelse. Forfatteren William Heinesen skriver i den:

»Denne roman, som handler om tiden under verdenskrig, foregår ikke i Thorshavn, skønt i en færøsk by; heller ikke nordpå i Klaksvig eller sydpå i Våg eller Trangisvåg, i Fuglefjord eller i Vestmanna. Scenen eksisterer altså ikke i virkeligheden, men er skabt. Hvis man flytter Thorshavn eller Klaksvig sydpå til Suderø og dér laver en fjord, som er forment nogenlunde som Skålefjord, så har man scenen.

På samme måde med dem, som optræder — selvfølgelig: man kan ikke udpege nogen og sige, at det er den og den, for selvom forbilleder er brugt, er de optrædende hver for sig sammensat af flere forbilleder.

I det hele taget har jeg ikke set det som min pligt først og fremmest at tegne et billede af færinger og færøske forhold, men — efter evne — at skildre mennesker, »typer«, som man kan møde i ethvert moderne samfund«.

Føroya Landsbókasavn.

tekt Gunnar Hoydal i et brev, og lektor i færøsk ved Københavns Universitet Jógvan Isaksen karakteriserer ham i det hele taget som *Færøernes store ukendte digter* (Isaksen, 1991).

Også den færøske gymnasielærer Ann Ellefsen påpeger denne marginalisering af William Heinesen, for samtaler med skoleelever og lærere og gennemgang af pensumlister har afsløret, at han så godt som ikke bliver læst af færøske skoleelever (Ellefsen, 1994). Denne udeladelse begrundes i undervisningsøjemed med forfatterskabets sværhedsgrad og diskussioner om, hvorvidt det skal læses på originalsproget eller i færøsk oversættelse, mens der generelt angives fire grunde til, at William Heinesen først sent er blevet anerkendt efter fortjeneste på Færøerne: hans politiske sympatier til venstre for midten, sekterisme-kritik, dansksprogethed og udlevering af genkendelige personer i sine værker.

Særlig *Den sorte Gryde* fra 1949 har været udsat for hård kritik, for selvom William Heinesen i de eksemplarer af romanen, der blev solgt på Færøerne, havde ladet indklæbe en færøksproget meddelelse, hvori han udtrykkelig gør op med forestillingen om, at han skulle have kopieret personer og færøske lokaliteter, blev romanen opfattet som en nøgleroman (Heinesen, 1949).

Et dansk eksempel på, hvad en sådan læsning kan resultere i, er A. Egelund Møllers artikel *Om Forfatteren William Heinesen – i al Oprigtighed*, for, skriver han om bogen, der forholder sig stærkt kritisk til forholdene på de britisk besatte Færøerne under 2. verdenskrig, da færøske søfolk sat-

te livet på spil ved at sejle fisk fra Island til Storbritannien:

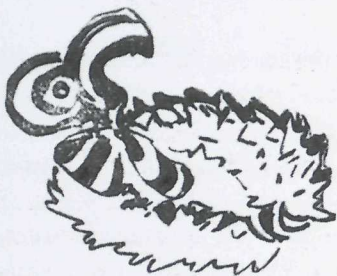
»I overensstemmelse med sin politiske tro fremstiller forfatteren de ledende forretningsfolk og embedsmænd som en flok pengegriske og bestikkelige stympere. Der er f.eks. en sysselmand, og da vi har med en nøgleroman at gøre, drejer det sig om en ganske bestemt sysselmand, som forfatteren af politiske grunde ikke synes om. Bemeldte sysselmand var leder af Sambandspartiet og havde sammen med amtmanden under krigen stået som et urokkeligt bolværk imod løsrivelsesfolkenes forsøg på at ophæve den bestående orden. – Sysselmanden havde en bygningsfejl på det ene øje. Han var, hvad man på jævnt dansk ville kalde vindøjet.

Skulle der være nogen grund til at nævne det? Jo, for William Heinesen var det vigtigt. Vi får at vide, at sysselmanden har »skæve japaneserøjne«. Andetsteds siges: »– hans brune øjne sad lidt skævt i ansigtet, og det ene var større end det andet«[.]

Så kunne færingerne ikke være i tvivl om, hvem den bestikkelige stympet var, som optrådte i romanen. – Naturligvis var det en lurvet angrebsmåde overfor en politisk modstander, men det så Heinesen stort på« (Møller, 1990: 132).

Et spørgsmål, der er interessant at få belyst, er, hvorfor William Heinesen i det hele taget følte sig foranlediget til at henvende sig direkte til sine færøske læsere med en forsikring om, at *Den sorte Gryde* var fiktion, og at det derfor var umuligt at genkende lokaliteter og levende modeller. En grund til ikke at lade romanen tale for sig

Skalda kransurin

„Færøernes Digter“ verður William Heinesen nevndur í „Politiken“ har hitt gitna danska skaldið Tom Kristensen ummælur seinasta bók hansara; „Sange mod Vaardybet“ i hástemtum orðum, ið byrja og enda so:

William Heinesen er ganske ung; men han har allerede gjort Mands Daad, Han har omsat et særegent Landskab i Aand. Færøerne, som vi hidtil kun kendte gennem Dansere, Nationaldragter og Patursson, er blevet synlige for os i en ung Lyrikers tonende Visioner. Færøernes mørke Fjælde glider ind i dansk Digtning....

Hans Visioner er ved at blive haandgribelige. Han er kommet ud af Skyggeverdenen, er blevet levende, er blevet en betydelig Digter.

„Færøernes Digter“ -- hvad verður nú av „skaldinum mikla“, J. H. O.? Kvað ikki Oehlenschläger sáli á sinni:

„Lavrørret grønnes frodigt end tilvisse,
ak, men det pryder mer ei
Skjaldens Isse“.

Foranlediget af Tom Kristensens karakteristik af William Heinesen som »Færøernes Digter« i anmeldelsen af digtsamlingen »Sange mod Vaardybet« i »Politiken« 26.11.1927 bragte »Tingakrossur« 7.12.1927 en ironisk notits under overskriften »Skalda kransurin.« William Heinesen tog til genmæle i samme avis 14.12.1927.

selv kunne være, at han selv var klar over skarpheiden i sin roman og ville foregribe reaktionen på kritikken. Alligevel skurrer noget i denne antagelse, for hvorfor skulle William Heinesen på den måde vælge både at blæse og have mel i munden?

Der er da også en dybereliggende årsag til og dermed ligeledes en langt mere tilfredsstillende forklaring på William Heinesens læserhenvendelse end ønsket om at moderere romanens samfundskritiske indhold. Inddragelse af anmeldelser af og breve fra og til William Heinesen i 1920'erne og 30'erne gør det nemlig klart, at den er en direkte konsekvens af hans særstatus som danskskrivende færøsk forfatter, som f.eks. Jørgen-Frantz Jacobsen indkredser, når han i et af sine breve skriver:

»Du har efterhaanden afsløret Dig som en typisk færøsk kunstner, med en specielt færøsk ram fantasi. Dette vækker ræsonnans, løser bundne følelser. For første gang noget specifikt færøsk i kunsten. Det er s'gu ikke saa lidt. Du er altsaa Færing. Men dansktalende, hvilket mange græder over« (5.1.1929).

Allerede de færøske anmeldelser af William Heinesens tidlige forfatterskab viser, at det blev anset for problematisk, at han skrev på dansk. Lyrikeren J. H. O. [Janus] Djurhuus beklager f.eks., at det umuligør hans medvirken til udvikling af det færøske skriftsprog, for som han udtrykker det i sin anmeldelse af digtsamlingen *Højbjergning ved Havet i Dimmalætting* (28.1.1925):

»Hvorvidt han bliver en Vinding for dansk

Literatur, vil Tiden vise, men at det er et Tab for færøsk Lyrik, at hans fine nuanceskaben-de Sprogegne ikke kommer vort Sprog til Gode, er udenfor al Tvivl«.

Generelt er det imidlertid indholdet, der er genstand for kritik. Bl.a. mener anmelderen i *Tingakrossur* (14.1.1925) ikke, at *Højbjergning ved Havet* på nogen måde afspejler, at William Heinesen er født på Færøerne, for »hann bæði hugsar og skrivar á donskum« [»han både tænker og skriver på dansk«] og betegnes derfor også som en dansk forfatter. Af samme grund ironiserer avisen senere over, at han i en dansk anmeldelse af *Sange mod Vaardybet* karakteriseres som *Færøernes Digter*, for »hvat verður nú av »skaldinum mikla«, J. H. O.?« [»hvad bliver der nu af »den store digter« J. H. O.?«] (7.12.1927).

Også i de færøske anmeldelser af *Blæsende Gry* fremsættes en lignende kritik. Magnus Skæling giver således i *Dimmalætting* (9.1.1935) udtryk for, at romanens undertitel *Nutidsroman fra Færøerne* er helt misvisende, for »Den som kender Forholdene her paa Færøerne, vil have vanskeligt ved at finde sig til Rette, thi Forfatteren ifører Forholdene en saadan Forklædning, at de næsten bliver ukendelige«. Tilsvarende kritiseres William Heinesen i *Tingakrossur* (13.12.1934) for at have set stort på, »at hann her ferðast á heimligari grund, millum fólk, hvørs lív og viðurskifti alt er hinum lesandi í stórum strikum kunnugt og sum hann tí kann eygleiða antin tað er beint ella trúverdugt avmyndað« [»at han her færdes på hjemlig grund, mellem mennesker, hvis hele liv og forhold i store træk er

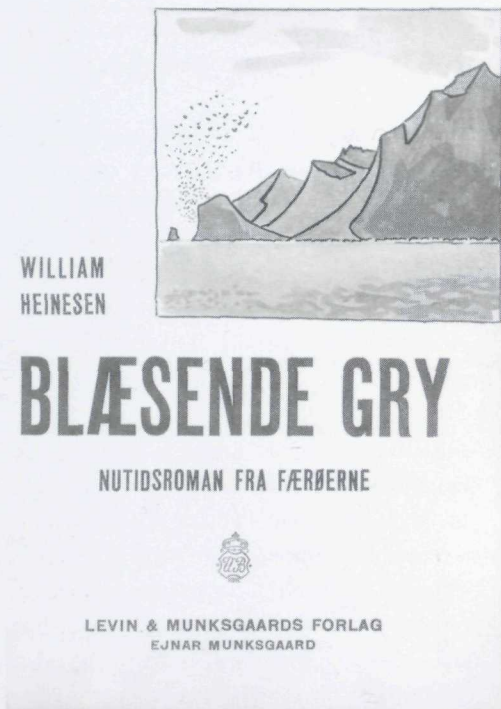
læseren bekendt, som derfor kan bedømme, hvorvidt skildringen er korrekt eller troværdig«].

Dette ønske om at »Blæsende Gry« i mindre grad skulle have været et kunstværk, end tilfældet er, imødegår William Heinesen imidlertid med det argument, at han helt bevidst har valgt f.eks. fiktive stednavne og fremmedartede personnavne i sin roman. For, skriver han i sit svar i *Tingakrossur* (29.12.1934):

»Fyri meg ráddi tað um at nýta fólka- og staðarnøvn, sum ikki kundi vera kend aftur, annars hevði bókin kanska verið uppfatað sum ein »lyklaroman«. Ein vil tí uttan úrslit leita eftir bæði teimum plássum og teimum fólkum, ið eg havi greitt frá. Á sama hátt tykist mær, at tað kann haldast mær til góðar, at eg havi roynt at givið: ikki eina beinvegis søguliga og landfrøðiliga mynd av »virkilighetini«; men eina *afturmynd*, sum eg meini hevur *sín sannleika*«.

[»For mig gjaldt det om at bruge person- og stednavne, som ikke kunne genkendes, ellers ville bogen måske blive opfattet som en »nøgleroman«. Man vil derfor lede forgæves efter de mennesker og steder, jeg har beskrevet. På samme måde mener jeg, at man må have mig undskyldt, at jeg har forsøgt at give, ikke et direkte historisk og geografisk billede af »virkeligheden«, men et *genbillede*, som jeg mener har *sín sandhed*«.]

En følge af denne opfattelse af kunstværket som en individuel fortolkning af noget almengyldigt er, at det i det hele taget vil være dybt problematisk »at afgøre hvilken færøsk Digter der med største Ret kunde

»Blæsende Gry« udkom på forlaget Levin & Munksgaard i 1934. Gyldendal genudgav i 1961 romanen i William Heinesens omarbejdede, forkortede version.

kaldes saaledes«, også selvom værkerne er færøksprogede, fremfører endvidere William Heinesen i sit svar i *Tingakrossur* (14.12.1927) på avisens ironiske kommentar til, at han som dansksproget forfatter er blevet karakteriseret som *Færøernes Digter*. Nogle vil nemlig pege på Poul Nolsøe, andre på Jóannes Patursson, J. H. O. Djurhuus, Mikkjal á Ryggi, Hans A. Djurhuus eller Rasmus Effersøe, skriver William Heinesen, der personlig mener, at ingen har skildret den færøske natur »finere og fyldi-

gere« end Rikard Long og »kraftigere og knappere« end Christian Matras i nogle af deres digte.

Det gør imidlertid ikke J. H. O. Djurhuus mindre færøsk end dem, understreger William Heinesen, for selvom han næppe gør krav på »at være Færøernes Digter par excellence« og »omsmelter« de fleste af sine motiver »til Sindbilleder for egne indre Oplevelser, saaledes at Digtene bliver dybt personlige Bekendelser og mere end noget andet præges af en filosofisk og universel Indstilling«, giver han alligevel »sit Hjemland Mæle«. Det er nemlig »Færøerne med deres øde Forbjerge, deres korte Sommer og lange Uvejrs vinter, der taler i hans Bog, Sagenes og Taagernes formørkede, men ogsaa de store lysende Uvejrs Land«, konkluderer William Heinesen.

I William Heinesens publicerede reaktioner på anmelderfokuseringen på genkendelighed fremfor æstetisk kvalitet i hans værker forbinder han ikke kritikken med sin egen dansksprogethed. Det gør han til gengæld overfor Christian Matras, der ligeledes har givet udtryk for en vis utilfredshed med *Blæsende Gry*. Selvom nemlig Christian Matras anså romanen for på visse punkter at »vera eitt meiri sentralt føroyskt verk enn tú [William Heinesen] veitst og teir halda, sum bert krøkja seg í tað, sum ov lítið er beinleiðis føroyskt í henni«, var han »vónsvikin í tí lokala dáminum og tí folkloristiska« [»være et mere centralt færøsk værk end du [William Heinesen] ved og de folk tror, som kun hænger sig i det, som er for lidt færøsk i den«, var han »skuffet over lokalkoloritten og det folkloristiske«], skriver han i et brev (18.7.1936).

Denne kritik får William Heinesen til at stille Christian Matras spørgsmålet, om der ikke »mellem den Mand, der skriver den aktuelle Roman, og den folkloristiske Videnskabsmand er den samme Forskel som mellem Komponisten og den Forsker, der beskæftiger sig med akustiske Problemer?«, for som han udtrykker det:

»Jeg for mit Vedkommende kunde jo uden større Vanskelighed have nøjedes med at holde mig til de »avtentiske« Folkelivsbilleder; mit Kendskab til Livet og Atmosfæren i en færösk Bygd er ikke saa helt lille endda – fra mit 1. til mit 15-16. Aar (og flere Gange siden) har jeg tilbragt en á to Maaneder aarligt i Bö. Imidlertid vilde jeg vanskeligt have kunnet affinde mig med at give et Par virkelige Sagn til Bedste; det havde efter min Mening været altfor letköbt; paa den Maade var det ingen Sag at lave en Folkelivsskildring. Paa samme Maade med de andre »Folkelivsbilleder«, som f.Eks. det store Bryllup. Det vilde ikke have tilfredsstillet mig at give en ren Reportage fra et Bryllup, jeg selv havde været med til. Hvis jeg ikke kan have Lov til at bestemme hvorledes dette Bryllup skal arte sig (med de Tanketorsk og Anakronismer der nu engang følger i mit Kölvand) gider jeg simpelhen ikke skrive om det. Og i denne Forbindelse: at Kingos Salmer ikke har været brugt paa den af mig angivne Maade vil jeg ogsaa tage mig let. Saadan som jeg har fremstillet det er der ialtfald en indre Mening i Galskaben. Og hverken her eller i andre Henseender har jeg skrevet noget der kunde forklejne færösk Bondekultur i udenlandske Læseres Öjne. Maaske har jeg endda her og der gennem

mine Omskrivninger anskueliggjort en Del specielt og subjektivt Stof« (22.7.1936).

William Heinesen lader imidlertid ikke diskussionen stoppe med denne forsikring om ikke at have udleveret Færøerne til udlændinge i *Blæsende Gry*. Han også mere end antyder, at netop hans dansksprogethed spiller Christian Matras et puds, når hans kritik af »de »lokale« og »folkloristiske« Skildringer« i romanen er blevet så hård. Hans egne »Sagnfigurer« adskiller sig nemlig ikke fra mange af de »Fantomer«, der optræder i Christian Matras' og J. H. O. Djurhuus' digte, skriver han, men fordi deres er »tænkt af veritable Færinger«, opfattes de modsat hans uden videre som lige så færøske som »Alle de gængse »avtentiske« Eventyrfigurer og Fantomer«, der »engang i Tiden [blev] skabt af fantasi-fulde Færinger og siden er [...] blevet historiske«. Ikke indholdet, men sproget gør med andre ord udslaget i bedømmelsen af hans skildringer som »u-autentiske«, for:

»For dit og J.H.O.'s Vedkommende vil jeres Fantomer paa en naturlig Maade glide ind i den færøske Literatur og blive »Folkets Eje«. For Börn, der i Dag læser jeres færøske Digte, vil den hulkende Marmennil (der er af dansk Herkomst?) og den höjtidelige, ma-nende Maanegud (indisk?) blive lige saa oplevede og færøske som »Trölilið við Sjógv« eller den pragtfulde hesteagtige Trolld fra »Purkhúsið«. Hvis min Bog var skrevet paa Færösk vilde det gaa ligedan med mine Fantomer. Tommelise eller Prinsessen paa Ærten er ikke mindre danske end enhversomhelst Figur fra ældre danske Folkeeventyr«.

Den fremmedhed, som William Heinesen i 1936 giver udtryk for, at hans dansksprogethed afstedkommer, og som foranledigede både hans reaktion i *Tingakrossur* på avisens anmeldelse af *Blæsende Gry* og senere hans næsten enslydende læserhenvendelse i *Den sorte Gryde*, er med andre ord på en gang »villet« og »skæbnebestemt«, og netop det forhold beskæftiger han sig indgående med i et brev til Christian Matras to år senere. Om det kunstneriske valg, som han har bevidst truffet som følge af at være danskskrivende færøsk forfatter og med mulighed for herigennem at nå et publikum også uden for Færøerne, skriver han således, at han er klar over, at det medfører, at Christian Matras og »andre mere »indfødte« færingere« må betragte hans værker som lettere fremmedartede, og at han derfor også bliver regnet for dansk forfatter på Færøerne og må finde sig i det, for »det er for saavidt rigtig nok«.

William Heinesen føler imidlertid ikke selv, at han af den grund har indladt sig på »noget uægte og konstrueret« i sine bøger, og hvorfor, begrundet han med, at:

»Jeg skildrer med vilje mennesker og ting saaledes som jeg föler at udlændinge kan o[p]fatte dem. Mit stof er lagt tilrette paa denne maade. Min sproglige situation har gjort det naturligt for mig at skrive for »udlændinge«. Det er et »nordisk« publikum jeg har i tankerne naar jeg skriver. Men heri ser jeg altsaa den opgave, der er faldet i min lod. Det er min skæbne at være danskskrivende (-talende) i færøske omgivelser. Saaledes er mine præmisser. Pokker skulde ogsaa gaa og ærgre sig over det. Hovedsagen er at

man gör noget og at man erkender og følger de regler, der er sat for det spil, man vil spille« (3.7.1938).

Alligevel kan William Heinesen ikke sige sig helt fri for undertiden at misunde Christian Matras hans færøske sprog. Ganske vist har færøsk ikke den samme »journalistiske elasticitet og aisance« som dansk, skriver han i samme brev, men til gengæld har det »en uforlignelig lapidarisk og folkelig pondus«, og, følger han til, »hertil kommer ogsaa en vis duftig intimitet«.

For mig er det sproglige et problem

Der er grund til at hæfte sig ved William Heinesens beskrivelse af, at der til færøsk knytter sig en intimitet, som han ikke føler det muligt at udtrykke på dansk. Herigen- nem løftes nemlig sløret for, at hans dansksprogethed ikke alene havde indflydelse på modtagelsen af forfatterskabet på Færøerne, men også udgjorde et reelt kunstnerisk problem for ham, fordi den skabte en generende sproglig distance.

Den udvendinghed i skildringerne, som William Heinesen i brevet til Christian Matras beskriver, at hans danske sprog afstedkommer, tilskriver han bl.a. det dansk, der blev talt i hans barndomshjem af forældrene Caroline og Zacharias Heinesen og hos bedstemoderen Sophie Helene Restorff. William Heinesens far var nemlig færing, moderen født og opvokset på Færøerne og bedstemoderen kommet dertil fra København som ganske ung, så derfor var det »et temmelig karrigt udflytter-dansk af köbenhavnsk oprindelse« og »intet frodigt dialekt-dansk, jeg i barndommen er opfla-

sket med«, skriver han i det.

Dertil kom, at der i mere end én forstand er langt mellem Tórshavn og København, og fordi William Heinesen som barn havde oplevet »verden og tingene i deres færøske fremtoning, men paa – dansk«, fik afstanden sprogligt den konsekvens for ham, at han »For mange almindeligt forekommende fænomener [...] ikke [har] førstehaands ord, ægte og friske ord«. »Jeg havde jo nok ord for dreng og hus og træ eller sten o.v.s.«, forklarer han, men, fortsætter han:

»nu den mos, der gror paa stenene, den hed »steinamosi«, eller de gule blomster, der groede paa indmarksskrænterne i Bö, i frodige klaser, og som paa vort danske kun var en »gul blomst,« hed »tirilstunga.« Den brune, noprede jakke, de fleste mænd ogsaa i Thorshavn bar i min barndom, hed »kot«, og naar man sad ved aarerne i en baad var der noget, der hed »skjóta á«, og som ikke havde nogen dansk betegnelse, vi kendte (skodde). Naar vinden om sommeren var nordvestlig hang der en vaad skybanke over Kirkjubøreyn, den havde paa dansk intet navn, ligesaa lidt som den sol- og regndrukne blæst, der udgik fra den (»skaddavindur«). Mine dansktalende paarørende havde ikke gloser for saadanne ting, men paalagde mig ikke desto mindre med en vis strengthed »ikke at blande.« Resultatet var at jeg tidligt lærte mig selv at kombinere mine egne danske betegnelser for tingene. Jeg er i stand til at præcisere hvadsomhelst det skal være paa dansk, men sprogligt er der ofte ligesom en hinde mellem mig og tingene. [...]

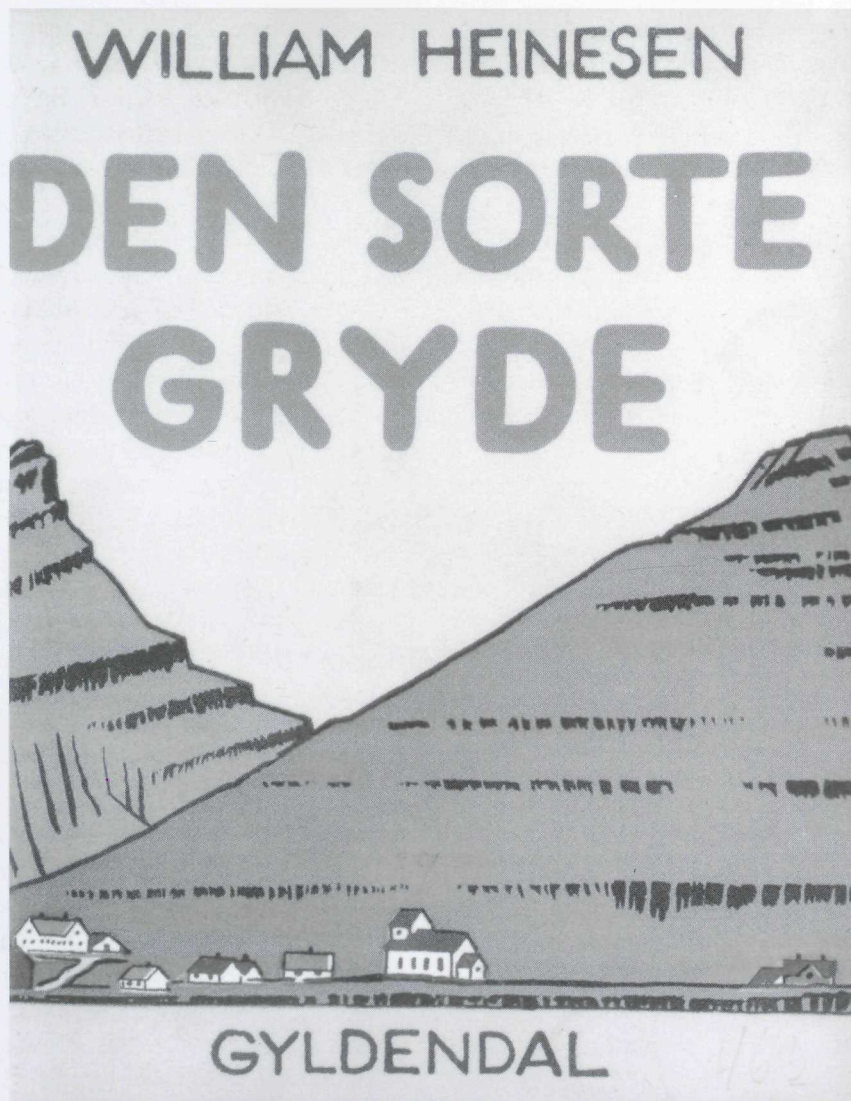
I ganske særlig grad er det sproglige et problem for mig naar jeg skriver i prosa om

færøske emner. Jeg skriver et godt, almindeligt, moderne dansk, et klart og energisk sprog, der ikke er til at misforstaa. Til gengæld er det uden anden »intimitet« end den, jeg selv gennem kombinationer skaber. [...]

Men, som sagt, jeg har de samme sansninger, der bor den samme verden i mit sind«

William Heinesen stod ikke alene med sin fornemmelse af, at han i sin prosa endnu ikke havde fundet en æstetisk form, der forenede hans færøske baggrund og danske sprog på en kunstnerisk fuldt ud vellykket måde, vidner bl.a. reaktionerne på *Blæsende Gry* om. F.eks. påpegede både Christian Matras og boganmelderne i *Tingakrossur* og *Dimmalætting* svagheder i romanen, og selvom deres indvendinger læst bogstaveligt er resultatet af en fokusering på graden af autenticitet, åbner en mindre snæver synsvinkel samtidig for en mulighed for også at se kritikken som en konsekvens af det på en gang bevidst og til dels ubevidst fremmedartede, som William Heinesen personlig er inde på, at hans dansksprogethed afstedkommer, selvom de ikke selv nævner sproget som årsag.

Under alle omstændigheder er det i hvert fald netop denne mangel på indlevelse og dermed også sproglig intensitet og intimitet, der er den væsentligste grund til, at heller ikke Jørgen-Frantz Jacobsen fandt *Blæsende Gry* ubetinget vellykket, for bl.a. syntes han, at romanen manglede »den stramme dramatiske traad« (20.11.1934). »At Du er en virkelig digter, ved jeg saa godt«, skriver han f.eks. i et af sine sidste breve til William Heinesen, men »med hensyn til romaner, har Du vist aldrig haft

Selvom William Heinesen i en indklæbet meddelelse til sine færøske læsere pointerede, at »Den sorte Gryde«, der udkom på Gyldendal i 1949, ikke er en nøgleroman, har bogen været genstand for hård kritik. Et dansk eksempel er artiklen »Om Forfatteren William Heinesen – i al Oprigtighed«. Ikke alene udleverer William Heinesen ledende forretnings- og embedsmænd på Færøerne som både pengegriske og bestikkelige, hans håndtering af det danske sprog er også stærkt kritisabelt, fordi der optræder faroismer, skriver artiklens forfatter A. Egelund Møller bl.a. Uimodsagt får dette personlige udfald mod William Heinesen dog ikke lov at stå. I det efterfølgende nummer af »Tidehverv« indrykkede Sven Havsteen-Mikkelsen en »Indsigelse«, der indledes med den skarpe formulering, »«Rotten snager i rendestenen og [h]væsser sin skidne tand« – var den sentens der straks faldt mig ind«, for han synes, at »Karakteristikken af forfatterskabet i det hele taget er under bælttestedet«.

den rigtige indstilling. Romaner er ikke som piger, man har et forhold til. Man bliver nødt til at gifte sig med dem. De forlanger at være del af ens skæbne» (18.-19.1.1938). Netop denne tilbageholdenhed mener Jørgen-Frantz Jacobsen i det hele taget er årsagen til William Heinesens hidtil manglende succes som romanforfatter, for uanset at han ikke savner fantasi og »hellerikke kraft, hellerikke psykologisk dybsind, hellerikke finhed, og – last but [not] least – hellerikke digterisk suverænit«t, så mangler han:

»noget vist umiddelbart, som er væsentligt i romanformen, en bestemt, omend udefinér-
lig fortrolighed. Det er muligt, ja sandsynligt, at det hænger sammen med noget i Dit væsen. [...] I en vis forstand er Du menneskesky. Du isolerer Dig fra mennesker. Til Danskere, som dog er dem, Du skriver for, er Du aldrig kommet i noget virkelig fortroligt forhold, og der er noget om, at Du ikke rigtig kan tale til dem med Din – om jeg saa maa sige – daglige stemme. *I versets messetone har Du det guddommelige medium, men naar det gælder Din prosa, er det en kendsgerning, at Dine private ting [...] er meget bedre end Dine publikationer*« (16.9.1937).

De danske anmeldere beskæftigede sig af gode grunde ikke med ægthedsproblematikken i *Blæsende Gry*, sådan som de færøske gjorde, derimod tilsluttede de sig generelt Jørgen-Frantz Jacobsens vurdering i et af sine breve til William Heinesen af, at »Det digteriske stof er dyrebart virket, men tilskæringen har sine fejl« (31.1.-1935). Tom Kristensen f.eks. anmeldte i

Politiken (14.12.1934) romanen under overskriften *Stor i Fortrin og Fejl*.

Umiddelbart var William Heinesen lige så lidt lydhør overfor disse kritiske danske røster som overfor de færøske, men da han havde fået den første skuffelse over modtagelsen af romanen i Danmark på afstand, blev han sin egen måske allerhårdeste kritiker. »Som du ved blev den bog skrevet i en slags desperation. Det var et første forsøg paa at faa en prosabog, en »roman« fra haanden, og desuden var det i nogen grad en mislykket finansoperation. Jeg har skam af den bog«, skriver han på et tidspunkt til Christian Matras (3.7.1938). Derfor mente han også, at hans »start som romanforfatter fandt sted under forhold der vistnok i nogen grad har været kunstnerisk prostituerende«, fremgår det af et brev til Jørgen-Frantz Jacobsen, for:

»Et fænomen som en succésroman var mig hjerteligt ligegyldigt lige op til mit 32. aar. Da hændte der det maaske skændige, at jeg fölte mig tilskyndet til at göre et forsøg paa at slaa ind paa et rent forfatterlevebröd. Man stod jo der og havde bygget et dyrt hus og stiftet familie. Det er desværre den ramme sandhed, at det var med denne bagtanke jeg tog fat paa »Bl. Gry«« (21.9.1937).

Set ud fra et litteraturforskningsmæssigt synspunkt er det om ikke helt uvæsentligt, så i hvert tilfælde af ringe betydning, om William Heinesen havde et pekuniært motiv eller ej til at påbegynde *Blæsende Gry*. Værdifuldt er det derimod at få afdækket, om der ved siden af hans økonomiske begrundelse for at gå så skarpt i rette med ro-

manen efter udgivelsen, som tilfældet er, også findes en kunstnerisk bevæggrund.

Og det gør der, og den beror på præcis den distance, som William Heinesen i 1938 overfor Christian Matras opridser også generelt er en følge af hans dansksprogethed. I breve til Jørgen-Frantz Jacobsen skriver William Heinesen således, at han ikke ved påbegyndelsen af *Blæsende Gry* havde følt nogen fortrolighed i det hele taget med romangenren. Tværtimod havde han måttet vænne sig til »den brede, den vidtløftige og paa sine Steder »banale« Romanform«, som han tilmed hidtil havde haft »nærmest Ringeagt tilovers for« (20.8.1934), og først med prosaforsøg, der tidsmæssigt ligger efter udgivelsen af debutromanen, var en egentlig »beundring for romanen som kunstnerisk genre« begyndt at vågne (21.9.1937).

Vejen til succes var imidlertid lang endnu, skulle det vise sig, for som William Heinesen udtrykker det overfor Christian Matras i et tilbageblik på tiden mellem udgivelsen af romanerne *Blæsende Gry* i 1934 og *Noatun* i 1938:

»Selv befandt jeg mig paa det tidspunkt i en tilstand af dyb skepsis til min egen formaaen, idet to romaner, jeg havde skrevet, var i unaade hos direktør Grieg (broder til Nordahl Grieg), hvis meninger om böger jeg (maaske med urette?) har en næsten mystifistisk rodfæstet tillid til« (10.10.1938).

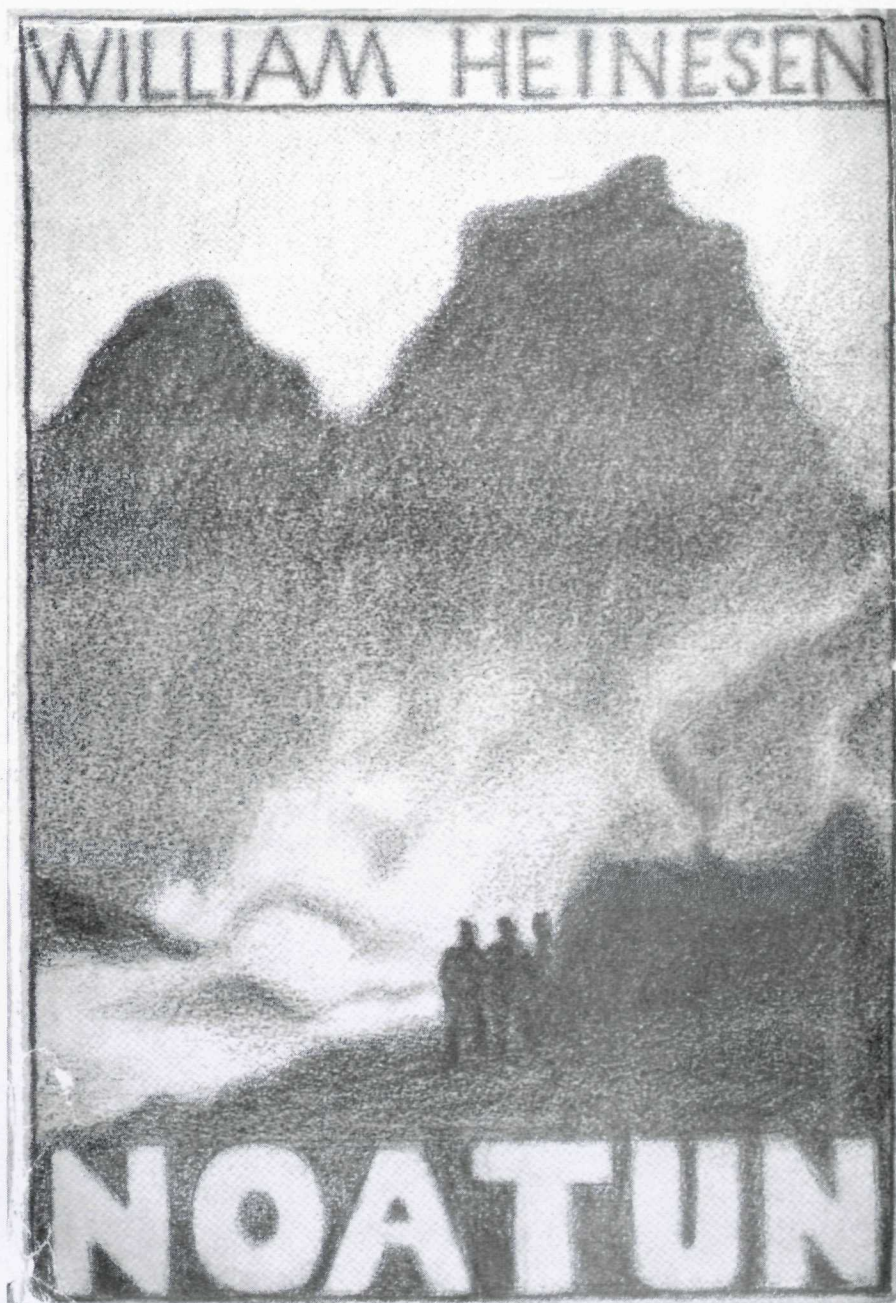
De to romanmanuskripter, som William Heinesen refererer til, er *Skygger danser forbi* med den senere titel *Baalet* og *Den yderste Tid*. *Baalet* havde William Heinesen uden held forsøgt at få udgivet i U.S.A.,

fremgår det af et brev til Jørgen-Frantz Jacobsen (21.9.1937), mens han personlig havde trukket *Den yderste Tid* tilbage fra forlaget Levin & Munksgaard, som havde antaget romanen til udgivelse efteråret 1937. Det skyldtes, at norsk Gyldendals direktør Harald Grieg havde udtalt sig negativt om romanens salgsmuligheder, og William Heinesen selv »forlængst [var] blevet led ved at skrive böger, ingen gider læse« (2.2.1938), forklarer han i et brev til Christian Matras med direkte reference til, at hans digtsamling *Den dunkle Sol* fra 1936 i Danmark var blevet solgt i kun nitten eksemplarer og på Færøerne i bare fire.

Den kunstneriske krise, som William Heinesen overfor Christian Matras beskriver, at han befandt sig i i midten af 1930'erne, gjorde, at han forud for udgivelsen af *Noatun* udtalte sig meget forbeholdent om mulighederne for at »vinde mere terræn« med den, end han havde gjort med f.eks. *Den dunkle Sol*.

Derimod nærede han ingen betænkeligheder ved til ham at fortælle romanens tilblivelseshistorie, som også er ganske særegen. William Heinesen havde nemlig på grund af sine egne problemer med at udtrykke sig i romangenren foreslået Heðin Brú, at de skulle skrive *Noatun* sammen under pseudonym, og han havde også præsenteret et udkast, som de under efterfølgende samtaler i fællesskab havde revideret. Planen var imidlertid ikke blevet realiseret, for:

»Desværre fik H. B. aldrig skrevet noget, men han har været med til at udkaste og komponere bogen, og en del af ideerne er hans,

William Heinesen foreslog på et tidspunkt Heðin Brú, at de skulle skrive »Noatun« sammen under pseudonym, men denne plan om en i dobbelt forstand kollektivroman blev aldrig realiseret.

saaledes det med fyrtaarnet som en slags teknisk afslutning, eller motivet med de nødlidende faar. Döglingen var maaske min ide, men jeg havde ikke anvendt den hvis han ikke havde opfordret mig til det. Overhovedet var bogen ikke blevet skrevet, eller havde ialtfald ikke faaet denne form, hvis jeg ikke havde ment at kunne regne med hans medarbejderskab [...] Det skal siges til min egen ikke-forklejnelse at jeg selv da manuskriptet var færdigt tilbød H.B. at staa som medforfatter bag et pseudonym. Men dette vilde han ikke« (10.10.1938).

Er William Heinesens forsigtighed i udtalelserne inden udgivelsen af *Noatun* om mulighederne for alvor at slå igennem med romanen til at få øje på, er hans glæde over den modtagelse, som den fik hos nogle færinger, til gengæld lige så iøjnefaldende. »Jeg er dig taknemmelig for din rummelighed. Din sympati vilde jeg nødtigt undvære, men det er mig ogsaa om at gøre at vi i vort forhold til hinanden vedblivende kan være oprigtige, selvom dette medfører visse lettere friktioner« (20.11.1938), skriver han f.eks. til Christian Matras som reaktion på, at ikke alle på Færøerne modtog romanen lige begejstret, og, fremfører han i et andet brev til ham:

»Det opmuntrer og forfrisker mig naar du skriver: tú hevur óivað gjørt landi tínum eina góða gerð við at leita niður á tann humana botnin í föroyskum lyndi – tað besta vit eiga [»du har uden tvivl gjort dit land en god tjeneste ved at søge ned til den humane bund i den færøske karakter – det bedste vi ejer«]. Hvis der er noget virkelig godt og ægte ved

denne bog hænger det sammen med at jeg har haft det mod – om jeg saa maa sige – at lade være med at være »haardkogt«, uden dog derfor at blive sentimental, [...] og naar jeg har skildret mine mennesker saaledes har jeg hele tiden været bombesikker paa at det var *Færinger*. Du kan derfor forstaa at det glæder mig at faa dette bekræftet« (10.10.1938).

Også Maria Mikkelsen, der var en af den færøske selvstændighedsbevægelses centrale skikkelser, var begejstret for *Noatun*, og hendes udsagn om romanen i et brev til William Heinesens mor havde glædet ham meget, for som han udtrykker det overfor Christian Matras, »dette menneskes vaskeægte og uimodstaaeligt thorshavnsk-galliske aand har jeg altid beundret« (10.10.1938).

William Heinesens private korrespondance giver som allerede antydnet et indtryk af, at *Noatun* fik en noget blandet modtagelse på Færøerne. I tvivl om romanens kvaliteter var dog ikke *Føroya Social-Demokrat* (15.10.1938), der i en stort opsat usigneret anmeldelse på forsiden bl.a. giver udtryk for, at:

»tá kennist tað ikki bara sum ein gleði yvir nakað nýtt føroyskt, sum skapt er; men vit gleðast tvífalt, tí tað er eins og vit vaksa sum Føroyingar – tó at, ella kanska júst tí at hann skrivar á ikki-føroyskum máli um føroysk viðurskifti, og tí at tað, hann letur úr hondum sínum, vekur eftirans og athuga uttanfyri oyggjar okkara. [...] Tað, at hann, ið ikki sjálvur er vaksin upp, vit kunnu kanska siga, í Føroyingsins gerandislívi, kortini hevur

verið fyrir fyrri at liva seg so væl inn í tað og geva tað so rámanði aftur í bókum sínum, er undrunarvert og særmerkir hann sum hitt stóra skaldið. [...] Føroyingar skylda William Heinesen stóra tøkk fyrri hetta verkið«.

[»da føles det ikke bare som en glæde over noget nyt færøsk, der er skabt; men vi glædes dobbelt, fordi det er, som om vi vokser som færing – selv om, eller måske netop fordi han skriver på et ikke-færøsk sprog om færøske forhold, og fordi det, som han udretter, vækker opmærksomhed og interesse uden for vore øer. [...] Det, at han, der ikke selv er opvokset i det, vi måske kunne kalde færingens hverdagsliv, alligevel har formået at indleve sig så godt i det og gengive det så rammende i sine bøger, er forbavsende og kendetegner ham som den store digter. [...] Færing er skylder William Heinesen en stor tak for dette værk«.]

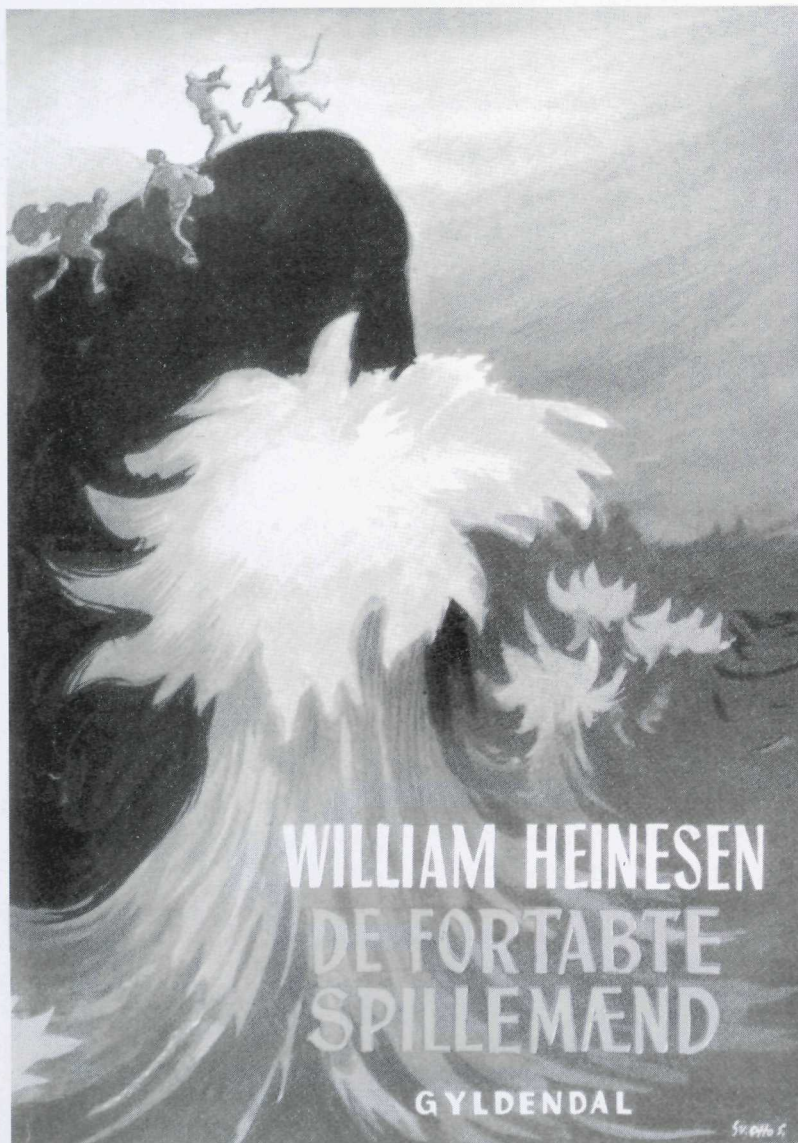
Også de danske avisansmeldere var ubetinget begejstrede for *Noatun*, viser et kig på anmeldelserne. »Vi byder William Heinesen, Færingen, vort allerhjerligste Velkommen. [...] Han er en sand Digter«, skriver f.eks. Richard Bryde i *Viborg Stifts Folkeblad* (3.10.1938), mens Hans Brix i *B.T.* (3.10.1938) konkluderer, at »Han hædres sit Land og bør blive hædret til Gengæld. Blandt andet ved at man læser ham«. I *Politiken* (26.11.1938) giver Chr. Rimestad udtryk for, at »Denne Færing gør den danske Litteratur Ære«, for han mener, at *Noatun* »er en af den Slags Bøger, som man Aar efter Læsningen vil mindes med uformindsket Styrke, en Bog, der har ætset sig saa godt ind, som havde man oplevet det altsammen selv«, og Ejnar Thomsen kalder

den i *Aarhus Stiftstidende* (16.10.1938) slet og ret en »Mesterroman fra Færøerne«.

Også Paul la Cour var begejstret for *Noatun*, fremgår det af en radioudsendelse, hvis indhold en i København bosat anonym færing gengiver i *Tingakrossur* (17.12.-1938) og *Dimmalætting* (21.12.1938), samtidig med at vedkommende udtrykker sin personlige »Glæde over og dybe Beundring« for bogen.

Noatun er William Heinesens eneste kollektivroman i klassisk forstand. Det har sandsynligvis ikke alene at gøre med den indflydelse på romanens formsprog, som han i brevet til Christian Matras tilskriver Heðin Brú, for tiden var også ved at være løbet fra denne type realistiske roman. Derfor er begrundelsen, for at Gyldendal i 1945 refuserede et tilsendt romanmanuskript fra William Heinesen med titlen *De fortabte Spillemand*, heller ikke et genreskifte, for, skriver Paul la Cour i sin konsulentudtalelse:

»William Heinesens ny, meget omfangsrige Roman er i en vis Forstand overraskende. Heinesen har forandret sig. Af den fine, realistiske Skildringskunst i »*Noatun*« er opstaaet en bred, fabulerende Fortællerkunst, som fører Tanken hen paa Halldor Kiljan Laxness eller vor hjemlige Martin A. Hansen. Det er nok ikke sket, fordi der pludselig er Mode i den fabulerende Beretning, men fordi den realistiske Stil ikke længere svarer til vor Virkelighedsoplevelse. Den er foreløbig slidt og brugt op, Virkeligheden har vist sig mere kompleks, vildere, fuld af større Grunde; den kan ikke længere sammenfattes som tidligere« (21.8.1945).

William Heinesen angiver i en af sine optegnelser, at han begyndte på »De fortabte Spillemænd« i 1938. Manuskriptet indsendte han til Gyldendal i 1945, men forlagskonsulent Paul la Cour tilrådte en omarbejdelse af det. Helt anderledes positiv var forlagets response på 1950-versionen af romanen. Forlagets direktør Ingeborg Andersen skriver bl.a. til William Heinesen, at »Efter at have læst manuskriptet til »De fortabte spillemænd« kan vi meddele Dem, at forlaget med stor glæde vil udgive bogen. »Det er en fantastisk, en barok, en poetisk bog,« siger konsulenten i sin bedømmelse, »jordnær og himmelstormende, en fabel om de menneskelige vilkår, et mikrokosmos forstørret op til det groteske gennem en digters magiske briller« (19.5.1950).

Når Paul la Cour ikke mente at kunne anbefale *De fortabte Spillemand*-manuskriptet til udgivelse i den foreliggende form, men tilrødede en omarbejdelse af det, skete det derimod med henvisning til, hvad han betegner som »Noget ubestemt og ubeslutsomt« i skildringerne, for »de handlingsbevægede er stillestaaende og mærkeligt tamme, man har Lyst til at bruge Ordet »ubeslutsomme««, argumenterer han og fortsætter:

»Man beklager dybt, at Forsøget ikke er lykkedes for Heinesen. Men maaske er det blot ikke lykkedes for ham i første Omgang. Han kunde vinde utroligt meget ved at stramme Bogen, forkorte den og give de Punkter, hvor hans Fantasifuldhed ligger, Vækst. Diskussionen om Søren Kierkegaard burde helt gennemskrives, Foreningen »Yduns« Forhandlingsprotokol i 15. Epistel maaske helt udgaa, selve Brylluppet skrives ned til det halve i Omfang, men til Gengæld gennemstrømmes af eet Sus. Motivet med de fortabte Spillefugle kunde gives større poetisk Klang gennem hele Bogen, det vilde rimeligvis ske blot ved at forkorte det øvrige. Kort sagt, Tingene skulde med Parmenides vinde i Rundhed og Plastik. Har man først en Gang givet sig ind paa dette Forsøg paa bred episk Stilkunst, kan man næppe slippe det igen. Heinesen maa igennem det, og da Humoren ikke ligger ham særlig nær, helst finde frem til en Ironi, en underfundig Brydning i Betragtningen, som kan løfte og spænde Beretningen og forhindre den i at blive træg«.

Paul la Cours begrundelse for i sin kon-

sulentudtalelse at anbefale en omarbejdelse af *De fortabte Spillemand* er med andre ord præcis den samme iagttagelse, som tidligere Jørgen-Frantz Jacobsen og indirekte til dels også Christian Matras havde gjort under læsningen af *Blæsende Gry*, og som William Heinesen personlig tilskrev sin dansksprogethed, nemlig den udvendighed eller distance, der markerede sig som en mangel på intimitet og intensitet i hans prosaforfatterskab på dette tidspunkt. Hvorvidt sammenfaldet i opfattelsen af, at William Heinesen som romanforfatter havde et fremstillingsproblem, fik direkte indflydelse på hans beslutning om at gennemarbejde *De fortabte Spillemand* påny og de ændringer, som han foretog undervejs, er dog uvist. Set i bakspejlet var William Heinesen imidlertid ikke selv i tvivl om 1945-manuskriptets svagheder, for, skriver han om det i det følgebrev til den redigerede udgave af *De fortabte Spillemand*, som han i foråret 1950 sendte til Gyldendal, :

»Jeg indrømmer gerne at det var meget utilfredsstillende i den første form, og jeg kan ikke noksom paaskønne den tjeneste, la Cour gjorde mig ved at gøre mig opmærksom paa dette, navnlig fordi han ogsaa paaviste hvori hovedfejlene laa.

Nu har jeg tilladt mig at sende Dem dette manuskript tilbage, i haab om at De vil finde det egnet til udgivelse i dets nuværende radikalt ændrede og forkortede form« (14.3.-1950).

Selv uden at kende 1945-manuskriptet og dermed have et sammenligningsgrundlag

er det indlysende, at William Heinesen i den publicerede version af *De fortabte Spillemand* fra 1950 havde overvundet de problemer med fremstillingsformen, der til en vis grad præger *Blæsende Gry*, og dermed også havde skabt grundlaget for sin særegne poetik. Kendetegnende for den er en flerstemmighed, som er dobbeltkulturelt betinget. Ikke alene indholdsmæssigt, men også formelt manifesteres nemlig i det senere prosaforfatterskab den væren »paa Vej fra »Tid« til »Tid«« (29.2.1932), som William Heinesens dansksprogede opvækst på Færøerne i en brydningstid mellem et middelalderligt bondesamfund og en moderne fiskernation omkring århundredskiftet havde afstedkommet, og konkret udmønter det sig i en samtidighed af »færösk og udenlandsk, gammelt og nyt, friskt og dekadent, höjtudviklet og primitivt« (14.5.-1928), som han selv udtrykker det deskriptivt i breve til Jørgen-Frantz Jacobsen.

Fremfor at fokusere på enten natur eller kultur, det færøske eller det universelle, »de snoede stier« eller »den lige linje« (Høgnesen, 1998) er William Heinesens poetik således karakteristisk ved det komplementære *Enten-Og-Eller* (Hind, 1988), som han i sin Tórshavn-beskrivelse i erindringsnovellen *Våd Hjemstavn* indfanger med ordene »Her var kort sagt alt, her var verdens og historiens navle, skæringspunktet for drøm og virkelighed, fortid og fremtid, liv og død« (Heinesen, 1960: 101).

På den måde lykkes det for William Heinesen at gøre en oprindelig sproglig svaghed til forfatterskabets styrke, for selv om han i et brev til Christian Matras karakteriserer sit barndomshjems danske sprog

som »et temmelig karrigt udflytter-dansk af köbenhavnsk oprindelse« og »intet frodigt dialekt-dansk« (3.7.1938), har netop denne både tidsmæssige og geografiske afstand skabt muligheder for et dansk, der bl.a. også er kendetegnet ved mange ellers glemte vendinger og nuancer, finurlige variationer og underfundige faroismer. Herigenem fremkommer det inciterende spil mellem på en gang fortroligt gammelt og overraskende nyt, som på samme tid giver det senere prosaforfatterskab den lethed og sværhedsgrad, enkelhed og kompleksitet, konkretion og abstraktion, der dybest set udgør dets særegenhed.

Netop dette møde mellem forskellige tider, steder og stemmer, der skaber dialog mellem det individuelle og almene, lokale og universelle og herigenem ligeledes formidler fortid, nutid og fremtid i et altid, introducerer William Heinesen allerede indledningsvis i *De fortabte Spillemand*. Næsten demonstrativt slår han nemlig ideen om det små i det store an, når han på en gang zoomer ind og udvider perspektivet i sit signalement af, hvordan der:

»Langt ude i det kviksølvlysende verdenshav ligger et ensomt lille blyfarvet land. Det lille bitte klippeland forholder sig til det store hav omtrent som et sandskorn til gulvet i en balsal. Men set under forstørrelsesglas er dette sandskorn alligevel en hel verden med bjerge og dale, sunde og fjorde og huse med smaa mennesker. Ja, et sted ligger der endda en hel lille gammel by med brygger og pakhuse, gader og stræder og stejle gyder, haver og torve og kirkegaarde. Der er ogsaa en gammel højtliggende kirke, fra hvis taarn der er ud-

sigt over byens tage og videre ud over det almægtige hav» (Heinesen, 1950: 9).

På vej fra tid til tid

William Heinesen efterlod sig ved sin død den 12. marts 1991 et både omfangsrigt og meget fint forfatterskab, som han gennem årene var blevet tildelt en lang række litterære priser for bl.a. Nordisk Råds Litteraturpris i 1965, Kritikerprisen i 1981 og Sonningprisen i 1985.

Set på baggrund af den succes, som William Heinesen dermed opnåede ikke alene i dansk, men også nordisk regi, kan det måske godt umiddelbart undre, at han i det hele taget tog sig af den færøske kritik, som set på afstand kunne synes temmelig ligegyldig for ham. For at forstå den seriøsitet, hvormed han f.eks. i 1927 besvarede *Tingakrossurs* ironiske notits om, at han som danskskrivende forfatter karakteriseredes som *Færøernes Digter* i *Politiken* (26.11.-1927) og i midten af 1930'erne både offentligt og privat forsvarede sin ret til som kunstner at bearbejde færøske forhold subjektivt i *Blæsende Gry*, er det imidlertid vigtigt at se hans reaktion ikke blot ud fra en nutidig synsvinkel, men også i et samtidigt perspektiv.

Væsentligt at have in mente er nemlig, at Færøerne på det tidspunkt, da William Heinesen ytrede sig om *Sange mod Vaardyb* og *Blæsende Gry* først lige var ved at få tilkæmpet sig retten til at benytte færøsk ligeværdigt med dansk i den færøske skole og kirke. I dele af det færøske kulturliv blev det af den grund betragtet som problematisk, at William Heinesen skrev på dansk, for dels havde han allerede skabt sig et

navn som dansksproget forfatter, dels muliggjorde netop dette danske sprog en større udbredelse, end hvis hans bøger havde været skrevet på færøsk.

Disse omstændigheder var også William Heinesen selv klar over kunne give anledning til en vis nervøsitet for, at han som eksempel måske kunne komme til at indvirke negativt på bestræbelserne på at frembringe en færøksproget litteratur. Derfor havde han i såvel nordisk regi som på Færøerne skrevet artikler om færøsk litteratur, for som han udtrykker det i et brev til Christian Matras, »jeg ser med respekt og beundring paa de mænd, der med talent og udholdenhed hæger om deres modersmaal«, og, fortsætter han, »Ukolligial eller usolidarisk skal I aldrig finde mig« (3.7.1938).

Med disse formuleringer indkredser William Heinesen på sæt og vis både styrken og svagheden i den brydningstid på Færøerne, som han i bogstaveligste forstand er barn af. Ikke alene gav den nemlig grobund for et kulturelt set meget højt aktivitetsniveau, hvad der bl.a. afspejler sig i, at fire af de nævnte forfattere er født inden for et år: William Heinesen, Jørgen-Frantz Jacobsen og Christian Matras i 1900 og Heðin Brú i 1901. Overgangssituationen forårsagede også direkte vanskelighederne ved at rumme den forskellighed, som William Heinesen i egenskab af danskskrivende færøsk forfatter repræsenterede, selvom han f.eks. lige fra midten af 1920'erne var aktivt engageret i bestræbelserne på at opnå sproglig og kulturel selvstændighed på Færøerne, og han så sent som 1977 i et brev til et af medlemmerne af Det Svenske Aka-

demi frabad sig muligheden for at få Nobelprisen med henvisning til, »at man ved at tildele en danskskrivende færings prisen ikke vilde kunne undgå at desavouere det ejendommelige og beundringsværdige fænomen der hedder færøsk litteratur«, og at det derfor »vilde være noget nær en slags litterært justitsmord at tildele en danskskrivende færings en anerkendelse af international reputation« (15.10.1977).

Denne gestus overfor det færøske sprog og folk på en gang manifesterer, at William Heinesens »forhold til det danske sprog er fatalt bestemt« (WH til CM 3.7.1938), og vidner om en meget stor interesse for og et livslangt dybt engagement i Færøerne. Ord på denne intime forbundethed sætter William Heinesen bl.a. i manuskriptet til den takketale, som han holdt på færøsk i anledning af tildelingen af den færøske litteraturpris Heiðursløn M. A. Jacobsens i 1975. I den både vedkender han sig og begrunder sin dansksprogethed og kan derfor uden forlegenhed udtrykke sin dybe taknemmelighed over at modtage en offentlig anerkendelse fra det land, der er hans føde-land, men hvis skriftsprog han sjældent gør brug af. Det danske sprog gør ham nemlig i stand til at indfange »allar millumtónarnar, allar nuansir« [»alle mellemtonerne, alle nuancer«], han ikke formår at udtrykke på færøsk, men det er Færøerne, som hans digtning tager afsæt i, pointerer han.

Denne tætte forbundethed afspejler sig som allerede nævnt ligeledes i forfatterskabets poetik, der således udtrykker, at Færøerne dybest set er »altings herlige Ophav« (WH til J-FJ 24.7.1933), og derfor er det også selvfølgelig i bred forstand at

karakterisere William Heinesen som færøsk forfatter, selvom forfatterskabet er dansksproget.

Tak til Hanus Andreassen, Dánjal Pauli Danielsen, Gunnar Hoydal, Martin Næs og Lis Pihl.

Upubliceret kildemateriale

Det Kongelige Bibliotek
Fróðskaparsetur Føroya
Gyldendals arkiv
Privateje

Avisartikler

- Barfod, Frederik. 1845. *Dansken paa Færøerne*. In: *Fædrelandet* 7.-8.4.
- Barfod, Frederik, mf. 1845. Indbydelse. In: *Dannevirke* 23.4.
- Brix, Hans. 1938. De nye Bøger. In: *B.T.* 3.10.
- Bryde, Richard. 1938. Til Afsløsning af Hamsun. In: *Viborg Stifts Folkeblad* 3.10.
- Djurhuus, J. H. O. 1925. Højbjergning ved Havet. In: *Dimmalætting* 25.1.
- Hammershaimb. 1844. Det færøiske Sprog. In: *Kjøbenhavnsposten* 19.12.
- Heinesen, William. 1927. »Færøernes Digter«. In: *Tingakrossur* 14.12.
- Heinesen, William. 1934. Roman og mentunarsøga. In: *Tingakrossur* 29.12.
- Høgnesen, Ólavur Waag. 1998. Ud af Danmark. In: *Berlingske Tidende* 16.1.
- Isaksen, Jógvan. 1991. Færøernes store ukendte digter. In: *Berlingske Tidende* 29.10.
- Jacobsen, Jørgen-Frantz. 1925. Danskheden paa Færøerne. In: *Politiken* 26.-27.8.
- Jacobsen, Jørgen-Frantz. 1937. Det sjette Sprog i Norden. In: *Politiken* 10.12.
- Kristensen, Tom. 1927. Færøernes Digter. In: *Politiken* 26.11.
- Kristensen, Tom. 1934. Stor i Fortrin og Fejl. In: *Politiken* 14.12.
- Petersen, N. M. 1845. Det færøiske Sprog. In: *Fædrelandet* 13.5.
- Rimestad, Chr. 1938. Romanforfatter og Poet. In: *Politiken* 26.11.
- Skæling, Magnus. 1935. William Heinesen: Blæsende Gry. In: *Dimmalætting* 9.1.

- Søholm, Ejgil. 1985. Et færøsk litteraturbillede. In: *In-formation* 8.5.
- Thomsen, Ejnar. 1938. Mesterroman fra Færøerne. In: *Aarhus Stiftstidende* 16.10.1938
- Usign. 1938. »En sjælden Bog«. In: *Dimmalætting* 21.12.
- Usign. 1889. Generalforsamling i den patriotiske Forening »Føringafelag«. In: *Dimmalætting* 2.2.
- Usign. 1938. Noatun. In: *Tingakrossur* 17.12. Identisk med: Usign. 1938. 21.12.
- Usign. 1927. Skalda kransurin. In: *Tingakrossur* 7.12.
- Usign. 1934. William Heinesen: »Blæsende Gry«. In: *Tingakrossur* 13.12.
- Usign. 1938. William Heinesen: Noatun. In: *Føroya Social-Demokrat* 15.10.
- Usign. 1925. Yrkingar. William Heinesen: »Høbjergning ved Havet«. In: *Tingakrossur* 14.1.
- Litteratur i øvrigt**
- Andreassen, Hanus. 1994-1997. *J. H. O. Djurhuus I-III*. Tórshavn
- Færøiske Trylleformularer. 1846. In: *Annaler for Nordisk Oldkyndighed og Historie*. København
- Debes, Hans Jacob. 1982. *Nú er tann stundin....* Tórshavn
- Departementstidende*. 1854. København
- Ellefsen, Ann. 1994. William Heinesen i undervisningsøjemed. In: Ólavsstovu, Vár í og Kløvstad, Jan (red.): *Tårnet midt i verden – en bog om William Heinesen*, Nord 1994:19. København og Tórshavn
- Færøerne I-II*. 1958. København
- Grundtvig, Svend. 1845 (1978). *Dansken paa Færøerne, Sidestykke til Tysken i Slesvig*, betragtet af S. Frederiksen. København
- Grundtvig, Svend. 1882. Meddelelser angaaende Færøernes Litteratur og Sprog. In: *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie*. København
- Hammershaimb. 1854. Færøisk Sproglære. In: *Annaler for Nordisk Oldkyndighed og Historie*. København
- Hammershaimb. 1846. Færøiske Sagn. In: *Ibid*.
- Havsteen-Mikkelsen, Sven. 1990. Indsigelse. In: *Tidehverv* 8
- Heinesen, William. 1950. *De fortabte Spillemand*. København
- Heinesen, William. 1936. *Den dunkle Sol*. København
- Heinesen, William. 1949. *Den sorte Gryde*. København
- Heinesen, William. 1960. *Gamaliels Besættelse*. København
- Heinesen, William. 1924. *Høbjergning ved Havet*. København
- Heinesen, William. 1938. *Noatun*. København
- Heinesen, William. 1927. *Sange mod Vaardyb*. København
- Hind, Tage. 1988. *Enten-Og-Eller*. Viby J.
- Hoydal, Gunnar. 1988. Verden som en ø i havet. In: *Modspil – de store ørers musiktidsskrift* 38. København
- Jacobsen, Jørgen-Frantz. 1927. *Danmark og Færøerne*. København
- Jacobsen, Jørgen-Frantz. 1943. *Nordiske Kroniker*. København
- Joensen, Jóan Pauli. 1987. *Fra bonde til fisker*. Tórshavn
- Lovtidende for Kongeriget Danmark for Aaret 1912 og for Aaret 1938*. 1913 og 1939. Afdeling A: 1912 og Afdeling A II: 1938. København
- Matras, Christian. 1951. Det færøske skriftsprog af 1846. In: *Scripta Islandica. Isländska Sällskapets Årsbok* 2. Uppsala, Stockholm og København
- Matras, Christian. 1939. Lidt om Færøernes Litteratur og Sprog. In: *Tilskueren*. København
- Møller, A. Egelund. 1990. Om Forfatteren William Heinesen – i al Oprigtighed. In: *Tidehverv* 7
- Patursson, Jóannes. 1903. *Færøsk Politik*. København
- Pedersen, Ludvig. 1994. *Skole på Færøerne i 1000 år. En skolehistorisk håndbog*. Tórshavn
- Rasmussen, Petur Martin. 1987. *Den færøske sprogrejsning med særligt henblik på kampen om færøsk som kirkesprog i national og partipolitisk belysning*. Høydølum
- Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget*. 1906-07. København
- Sørensen, Hanne Flohr. 1999. Intet taler så autentisk som samtidige breve. William Heinesens og Jørgen-Frantz Jacobsens korrespondance og forfatterskaber. In: *Spring* 14. Gentofte
- Svabo, Jens Chr. 1970. *Dictonarium Færoense. Færøsk-dansk-latinsk ordbog*. II. Indledning og registre. København
- Svabo, Jens Chr. 1783 (1959). *Indberetninger fra en Reise i Færøe 1781 og 1782*. København
- Tidende for Forhandlingerne ved Provindsialstænderne for Sjællands, Fyens og Lollands-Falsters Stifter samt for Færøerne i 1944*, 1. Afdeling nr. 119 og 120 samt 2. Afdeling nr. 201
- Thomassen, Arnfinnur. 1984. *Færøsk i den færøske skole. Fra århundredskiftet til 1938*. Odense
- Thomassen, Arnfinnur. 1988. Móðurmálið í føroyska skúlanum. In: *Varðin* 1-2. Tórshavn
- Weyhe, Eivind. 1986. Det færøske sprog. In: *Færøerne i fokus*. Udgivet af Færøernes Repræsentationskon-tor. København